

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 16. července 2019 ve věcech č. 12200/08, 35949/11 a 58282/12 – *Zhdanov a ostatní proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu většinou hlasů rozhodl o nepřijatelnosti jedné ze stížností pro zneužití práva na podání stížnosti dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy z důvodu urážlivých výroků stěžovatele na sociálních sítích vůči soudcům Soudu. Dále jednomyslně shledal, že odmítnutí registrace nevládních organizací stěžovatelů představovalo porušení jejich práva na svobodu sdružování dle článku 11 a porušení zákazu diskriminace dle článku 14 Úmluvy, jelikož hlavním důvodem odmítnutí byl záměr podpory práv LGBT osob.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé, čtyři jednotlivci a tři neziskové organizace, se věnují propagaci a ochraně práv LGBT osob v Rusku. První ze stěžovatelů provozoval noční gay klub, kterému byla několik dní po neohlášené policejní razii vypovězena nájemní smlouva. Na ochranu práv LGBT osob založil občanské sdružení Rainbow House, které ovšem místní úřady odmítly zaregistrovat z důvodu možného ohrožení bezpečnosti ruské společnosti, ničení jejích morálních hodnot, ohrožení suverenity a územní celistvosti Ruské federace snížením počtu jejího obyvatelstva. Obdobně byla odmítnuta registrace spolků stěžovatelů druhé a třetí stížnosti, kteří se svými sdruženími měli za cíl hájit právo na stejnopohlavní sňatky, respektive rozvoj sportovních aktivit pro LGBT komunitu v Rusku.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU ZNEUŽITÍ PRÁVA PODAT STÍŽNOST JEDNÍM ZE STĚŽOVATELŮ

Ruská vláda namítla, že stěžovatel Alekseyev zneužil právo na podání individuální stížnosti tím, že na svém účtu na sociálních sítích urážel soudce Soudu.

Podle Soudu nestačí, pokud je vyjádření stěžovatele ostřejší, polemické nebo sarkastické; aby bylo považováno za zneužití, musí překročit míru běžné legitimní kritiky. Pokud navíc po upozornění Soudem stěžovatel přestane předmětné výrazy používat, případně se omluví, Soud stížnost pro zneužití práva podat stížnost neodmítne.

V daném případě však byla stěžovatelova tvrzení osobně urážlivá a vyhrožující. Na sociálních sítích například zveřejnil fotografie soudců s popisky jako „alkoholik“, „drogově závislý“ nebo „korupčník“. Soudce ale také označil za „evropské parchanty“ či „blázny“. Vyhrožoval jim „mučením litry vodky“ a prohlásil, že je načas „zapálit Evropský soud pro lidská práva“. Podle Soudu takové výroky jednoznačně překročily míru běžné, občanské a legitimní kritiky.

Jakkoliv Soud uznal, že se jednalo o reakci na jiný rozsudek (*Alekseyev a ostatní proti Rusku*, č. 14988/09 a 50 dalších, rozsudek ze dne 27. listopadu 2018), zveřejněním na sociálních sítích se stěžovatel snažil svá obvinění a urážky rozšířit mezi co nejvíce lidí, a poškodit tak pověst Soudu (*Duringer a Grunze proti Francii*, č. 61164/00 a 18589/02, rozhodnutí ze dne 4. února 2003).

Stěžovatel navíc ani po výzvě Soudu urážky nesmazal a připojil naopak nové. Tím dle Soudu prokázal svou neúctu k instituci, u níž žádal ochranu svých práv, a také ztracenou důvěru v Soud. Tento nezodpovědný a lehkomyšlný přístup je přitom v rozporu s účelem práva na podání stížnosti a představuje jeho zneužití dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 ÚMLUVY

a) Obecné zásady

Stěžovatelé namítali, že odmítnutí registrace jejich tří nevládních organizací představovalo porušení jejich práva na svobodu sdružování chráněného článkem 11 Úmluvy.

Podle Soudu státy mohou stanovit právní pravidla pro spolky, ale musí tak učinit v souladu se svými povinnostmi vyplývajícími z Úmluvy (*Sidiropoulos a ostatní proti Řecku*, č. 26695/95, rozsudek ze dne 10. července 1998, § 40). Zásadní roli v kontextu článku 11 má přitom respektování rozmanitosti zastoupených identit a přesvědčení, stejně jako zajištění harmonické interakce různých skupin navzájem. Má-li občanská společnost zdravě fungovat, je přirozené, že se občané sdružují a usilují o společné cíle (*Gorzelik a ostatní proti Polsku*, č. 44158/98, rozsudek velkého senátu ze dne 17. února 2004, § 92).

Stát může chránit své instituce a občany před spolky, které by je ohrožovaly. Takové výjimky ze svobody sdružování je ovšem třeba vykládat restriktivně a její omezení přesvědčivě odůvodnit. Každý zásah musí naplnit „naléhavou společenskou potřebu“, přičemž pojem „naléhavý“ v sobě nenese takovou výkladovou volnost jako výrazy „užitečný“ nebo „žádoucí“ (*Gorzelik a ostatní proti Polsku*, cit. výše, § 94–95).

b) Použití zásad na projednávanou věc

Neziskové organizace nemohou, podle ruských právních předpisů, existovat bez státní registrace. Veřejná sdružení bez ní sice existovat mohou, ale není jim umožněno vlastnit majetek nebo vykonávat práva spojená výhradně se statutem právnické osoby registrovaného veřejného sdružení, což významně omezuje právo na svobodu sdružování jak stěžovatelských organizací, tak jednotlivých stěžovatelů a členů organizace (*Jehovah's Witnesses of Moscow a ostatní proti Rusku*, č. 302/02, rozsudek ze dne 10. června 2010, § 101–103).

V případě stěžovatelů úřady odmítly registrace kvůli nesrovnalostem v žádostech a sledovaným cílům, jichž chtěly organizace svou činností dosahovat. Podle Soudu bylo nicméně pro vnitrostátní úřady rozhodující druhé kritérium, jelikož i po opravě formálních vad úřady odmítaly organizace zapsat. Takový postup zasahuje do samotné podstaty svobody sdružování.

1. Zákonnost zásahu

Soud zdůraznil, že není jeho úkolem přezkoumávat výklad vnitrostátní právní úpravy učiněný vnitrostátními orgány, ledaže by postupovaly ve zjevném rozporu s ní či byl jejich výklad svévolný. K tomu v projednávané věci dle Soudu nedošlo.

2. Legitimní cíl zásahu

Soud již dříve shledal, že nelze omezit veřejnou debatu ohledně práv homosexuálů z důvodu ochrany morálky (*Bayev a ostatní proti Rusku*, č. 67667/09, 44092/12 a 56717/12, rozsudek ze dne 20. června 2017, § 65–71 a 83), a neviděl důvod pro to, aby se od tohoto závěru v projednávané věci odchýlil. Jakkoliv státy stále mohou omezit přístup k manželství párů různých pohlaví (*Orlandi a ostatní proti Itálii*, č. 26431/12 a 3 další, rozsudek ze dne 14. prosince 2017, § 192), podstatou projednávané věci není, zda by mělo být v Rusku uznáno stejnopohlavní manželství, ale zda lze odmítnout registraci sdružení bojujícího proti diskriminaci na základě sexuální orientace nebo za uznání manželství osob stejného pohlaví z důvodu ochrany morálky. Podle Soudu takové odůvodnění legitimním cílem není.

Obdobně ani ochrana suverenity, bezpečnosti a územní celistvosti země není podle Soudu legitimním ospravedlněním odmítnutí registrace sdružení. Soud připomněl, že pojmy „národní bezpečnost“

a „veřejná bezpečnost“ je třeba používat zdrženlivě a vykládat restriktivně (*Stoll proti Švýcarsku*, č. 69698/01, rozsudek velkého senátu ze dne 10. prosince 2007, § 54). Připomněl, že neexistuje prokázaná souvislost mezi podporou homosexuality a demografickou situací (*Bayev a ostatní proti Rusku*, cit. výše, § 73). Vnitrostátní soudy ani vláda nadto nevysvětlily, v čem by případný pokles populace národní nebo veřejnou bezpečnost ohrozil.

Za legitimní cíl Soud nepovažoval ani ochranu práv jiných. Zopakoval, že Úmluva nezaručuje právo nebýt konfrontován s názory, které jdou proti vlastnímu přesvědčení (*Bayev a ostatní proti Rusku*, cit. výše, § 81). Práva menšin by tak navíc byla podmíněna jejich přijetí většinou.

Soud naopak uznal, že sociální nebo náboženská nenávist představuje nebezpečí pro zajištění společenského pořádku a politickou stabilitu demokratických zemí (*mutatis mutandis*, *Féret proti Belgii*, č. 15615/07, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 69 a 73) a může vést k násilí (*mutatis mutandis*, *Dilipak proti Turecku*, č. 29680/05, rozsudek ze dne 15. září 2015, § 62). Proto lze za legitimní cíl pro odmítnutí registrace spolků označit snahu zabránit šíření nenávisti, tedy předcházet nepokojům.

3. Nezbytnost zásahu v demokratické společnosti

Podle Soudu státy mají pozitivní závazek zajistit účinný výkon práva na svobodné sdružování včetně oblasti vztahů mezi jednotlivci. Orgány veřejné moci musí zajistit, že sdružení či politické strany mohou řádně fungovat i tehdy, kdy prosazováním svých myšlenek či nároků někoho obtěžují nebo urážejí.

Členům musí být zajištěna možnost pořádat shromáždění beze strachu, že budou čelit fyzickému násilí od svých oponentů. Opačný přístup by odrazoval od otevřeného vyjadřování názorů ke kontroverzním společenským tématům. Obzvláště důležité je to v případech, kdy někdo vyjadřuje neoblíbené názory nebo názory vztahující se k menšinám, jelikož je náchylnější k viktimizaci (*Bączkowski a ostatní proti Polsku*, č. 1543/06, rozsudek ze dne 3. května 2007, § 64). Jakkoliv důsledkem může být vznik společenského napětí, je úlohou orgánů veřejné moci odstranit příčinu napětí nikoliv omezením plurality názorů, ale zajištěním vzájemné tolerance jednotlivých skupin (*mutatis mutandis*, *Ouranio Toxo a ostatní proti Řecku*, č. 74989/01, rozsudek ze dne 20. října 2005, § 40).

Ruské orgány tedy dle Soudu měly přijmout přiměřená a vhodná opatření, která by umožnila stěžovatelským organizacím vykonávat svou činnost beze strachu, že jejich členové budou fyzicky napadáni. Měly přitom široký prostor pro uvážení při volbě prostředků, mohly například veřejně komunikovat tolerantní smírlivé postoje nebo upozornit potenciální útočníky na možné potrestání (*Identoba a ostatní proti Gruzii*, č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015, § 99). Nic ovšem nenásvědčuje tomu, že by ruské orgány jakákoliv taková opatření zvážily. Došlo proto k porušení článku 11 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

Soud připomněl, že ohledně rozdílů v zacházení na základě sexuální orientace státy požívají jen úzkého prostoru pro uvážení. Rozdílné zacházení na tomto základě se proto musí opírat o zvláště přesvědčivé a závažné důvody (*X a ostatní proti Rakousku*, č. 19010/07, rozsudek velkého senátu ze dne 19. února 2013, § 99). Rozhodujícím důvodem pro odmítnutí registrace stěžovatelských organizací byl jejich záměr propagovat práva LGBT osob. Není přitom důležité, že vnitrostátní orgány shledaly i další nesrovnalosti v žádostech o registraci. V případech diskriminace, kdy je jeden z důvodů součástí celkového hodnocení, je třeba důvody posuzovat v souhrnu. Nelegitimnost jednoho z nich v takových případech negativně ovlivní celé rozhodnutí (*E. B. proti Francii*, č. 43546/02, rozsudek velkého senátu ze dne 22. ledna 2008, § 80).

Vzhledem k tomu, že záměr podporovat práva LGBT byl rozhodujícím důvodem pro odmítnutí registrace stěžovatelských organizací, jednalo se o odlišné zacházení na základě sexuální orientace,

které nebylo dostatečně ani objektivně odůvodněno. Došlo proto k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 11 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Keller a Elósegui a soudce Serghides ve svém částečně nesouhlasném stanovisku podpořili rozhodnutí ve věci samé, vymezili se však vůči rozhodnutí ohledně zneužití práva na podání stížnosti dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy. Podle nich se většina urážlivých komentářů vztahovala k jiné stížnosti stěžovatele Alekseyeva, kterou přitom Soud za nepřijatelnou neoznačil. Varovali před tím, aby se dané rozhodnutí nestalo pozvánkou pro státy ke sledování stěžovatelů v online prostoru a nemělo za následek potlačení svobody projevu v digitálním světě.